

RAPORT
ZNAM SWOJE PRAWA - LEGNICA PRZECIW
DYSKRYMINACJI KOBIET

**Projekt „Znam swoje prawa - Legnica przeciw dyskryminacji kobiet” współfinansowany
z Funduszy EOG w ramach programu Obywatele dla Demokracji**

Autorzy: Przemysław Bochyński, Joanna Czabajka-Pastuszek, Sylwia Szatan

Raport dostępny jest na stronie www.futurama.org.pl

Fundacja Futurama
Galileusza 8/2A
59-220 Legnica
tel. 606 655 499
www.futurama.org.pl
www.facebook.com/fundacjafuturama

Spis treści

Wstęp.....	3
Czy kobiety są dyskryminowane?	4
Przemoc wobec kobiet.....	6
Kobiety na rynku pracy.....	8
Przemoc wobec kobiet w Legnicy	10
Metodologia badań	11
Wyniki i rekomendacje z przeprowadzonych badań	17
Literatura.....	23

Wstęp

O projekcie „Znam swoje prawa Legnica – przeciw dyskryminacji kobiet”

Celem projektu realizowanego przez Fundację Futurama z Legnicy w okresie od marca 2015r. do lutego 2016r. była pomoc prawna adresowana do kobiet z terenu Legnicy, które doświadczają dyskryminacji, spotykają się z brakiem tolerancji i przemocą zarówno w życiu prywatnym jak i zawodowym.

Problem przemocy i dyskryminacji kobiet w rodzinie i pracy okazał się być niezwykle poważnym, nierozwiązanym problemem społecznym w Legnicy. Projekt trwał rok, w tym czasie z pomocy adwokata doradcy, polegającej zarówno na rozmowie, omówieniu sytuacji prawnej, ustaleniu potrzeb, udzieleniu informacji o możliwych rozwiązaniach, jak i na bezpośrednich działaniach adwokata, tj. sporządzaniu pism, pozwów, uczestnictwie w rozprawach, przesłuchaniach w prokuraturze, policji, czy przed organem administracji publicznej skorzystało 102 kobiety z terenu miasta. Projekt otwarty był także dla pracodawców chcących uzyskać poradę w zakresie równouprawnienia kobiet zatrudnianych w ich przedsiębiorstwach. Jednym z ważniejszych wniosków z realizacji tego zadania jest wyraźna tendencja do rezygnacji przez kobiety doświadczające przemocy z korzystania ze wsparcia prawnego, głównie ze względu na brak środków na opłacenie adwokata, lub ze względu na strach przed sprawcą, czy brak zaufania do instytucji i organów oferujących pomoc. Projekt poprzez zapewnienie bezpłatnego doradztwa i wsparcia prawnego oraz zapewnienie pełnej anonimowości i atmosfery zrozumienia i chęci pomocy przełamał tę barierę i dowiódł, że odpowiednie podejście, dostosowane do potrzeb odbiorców przynosi wymierny efekt.

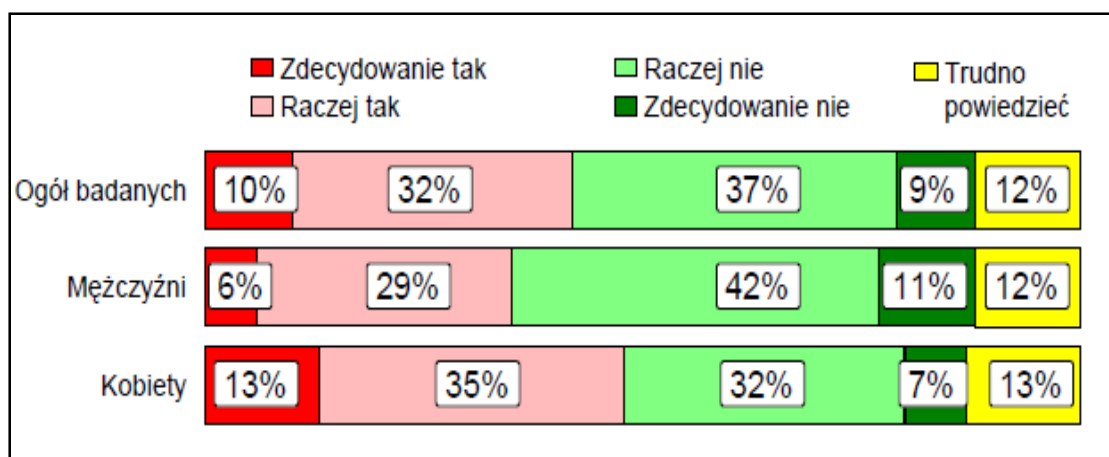
Kolejnym elementem projektu była realizacja spotkań dla osób zatrudnionych w instytucjach, które udzielają pomocy osobom znajdującym się w sytuacjach kryzysowych. Zorganizowano trzy szkolenia, na których spotkali się przedstawiciele m.in. Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej, Powiatowego Urzędu Pracy, Urzędu Miasta, Policji, Ośrodka Leczenia Uzależnień, Punktu Informacyjnego Pomocy Prawnej i Zdrowotnej oraz pracownicy poszczególnych oddziałów Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego. Przedmiotem szkoleń było wskazanie wszelkich możliwości prawnych jakie przysługują kobietom w przypadku

stykania się z szeroko pojętą przemocą domową, pozadomową, czy dyskryminacją społeczną i zawodową. W czasie szkoleń omawiano aspekty praktyczne, wspomniane grupy zawodowe komunikowały obecne problemy związane z realizacją przypisanych im zadań zawodowych. W czasie spotkań uczestnicy mieli okazję nawiązać kontakty, wymienić się doświadczeniami, poinformować o swoich działaniach na rzecz kobiet, udzielić informacji jakimi kompetencjami i możliwościami dysponują, podjąć dyskusję na temat szczególnie trudnych obszarów wymagających dodatkowego wsparcia i wypracowania wspólnych rozwiązań, a także podnieść wiedzę w zakresie ochrony kobiet w prawie karnym, cywilnym i administracyjnym oraz zmian jakie niesie za sobą ratyfikacja Konwencji o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej.

Elementem uzupełniającym projektu była kampania informacyjna w lokalnych mediach mająca na celu edukację antyprzemocową, walkę ze stereotypami, pokazanie mieszkańcom wagi problemu jakim jest dyskryminacja i przemoc wobec kobiet. Szeroko informowano również o możliwości skorzystania z doradztwa. W ramach projektu wydano i rozpropagowano 2000 egz. ulotki, 500 egz. broszury, na stronie internetowej wnioskodawcy utworzono zakładkę poświęconą projektowi, utworzono również profil na Facebooku, który cieszy się dużym zainteresowaniem. Regularnie w prasie lokalnej i lokalnych portalach internetowych ukazywały się ogłoszenia o doradztwie oraz teksty prasowe informujące o projekcie i problemie dyskryminacji i przemocy wobec kobiet.

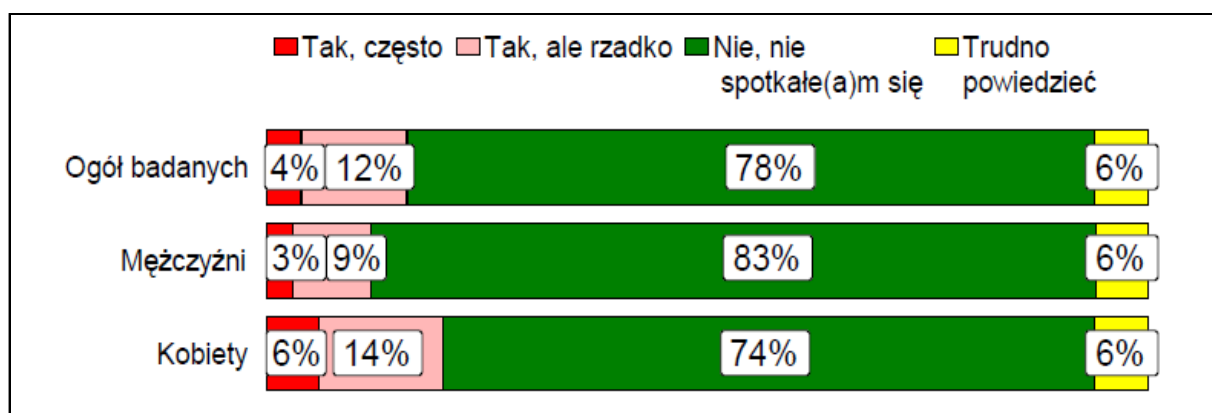
Czy kobiety są dyskryminowane?

Dla ogromnej większości społeczeństwa zapewnienie kobietom i mężczyznom równych praw oraz równego traktowania w różnych sferach życia jest sprawą niepozostawiającą żadnych wątpliwości. Ponad trzy czwarte Polaków to zdecydowani zwolennicy równouprawnienia płci zarówno w życiu publicznym, rodzinnym, jak i zawodowym. Jednak w przypadku szczegółowych rozwiązań niektórych kwestii społecznych równouprawnienie kobiet i mężczyzn nie jest oczywiste.

Rys 1. Badanie sondażowe CBOS nt. dyskryminowania kobiet w Polsce, 2014 r. - Czy kobiety w Polsce są dyskryminowane?

Kobiety mające od 35 do 54 lat uważają, że to mężczyznom żyje się w Polsce lepiej, co można tłumaczyć tym, że właśnie w tej grupie wiekowej kobiety często łączą pracę zawodową z koniecznością zajmowania się domem, a nie zawsze mogą liczyć na pomoc swoich partnerów życiowych przy codziennych obowiązkach domowych. Mężczyźni z wyższym wykształceniem częściej niż pozostali gotowi są przyznać, że kobiety znajdują się jednak w gorszej sytuacji. Chociaż ponad dwie piąte badanych jest przekonanych o dyskryminacji kobiet w naszym kraju, tylko co szósty (16%) twierdzi, że zetknął się z konkretnymi jej przypadkami, przy czym jedynie nieliczni (4%) – często, przy czym to kobiety częściej deklarują, że zetknęły się z przypadkami dyskryminacji przedstawicielek swojej płci (CBOS 2014).

Rys. 2. Badanie sondażowe CBOS nt. dyskryminowania kobiet w Polsce, 2014 r. Czy pan(i) zetknął(ęła) się z przypadkami dyskryminacji kobiet?

Wymienione przez Polaków przykłady dyskryminacji kobiet najczęściej dotyczą pracy. 20% badanych spośród tych, którzy zetknęli się z dyskryminacją, twierdzi, że kobiety otrzymują niższe wynagrodzenie za tę samą pracę, są gorzej traktowane (nie zaś na równi z mężczyznami), stosuje się wobec nich mobbing lub ze względu na płeć mają trudności w znalezieniu pracy. Co dziesiąta osoba, która zetknęła się z dyskryminacją kobiet, mówiła, że mają one mniejsze szanse na awans zawodowy, nie ze względu na płeć, ale dlatego, że mają dzieci, bądź są w ciąży. Inne podawane przez ankietowanych przykłady nierównego traktowania kobiet to przemoc wobec nich lub ich poniżanie i obrażanie. Ponadto nieliczni wspominali o dyskryminacji kobiet w szkołach, na uczelniach, w różnego rodzaju instytucjach publicznych, o tym, że nie mają one dostępu do niektórych zawodów, o odrzucaniu kobiet w wyborach i ich nieobecności w życiu politycznym, a także o molestowaniu seksualnym.

Te same badania (CBOS 2014) pokazują, że polityka rządu sprzyja kobietom (36%), przeciwnego zdania jest 25% ankietowanych osób. Co znamienne, największą grupę ankietowanych stanowią osoby niepotrafiące określić swojego stanowiska w tej sprawie (39%), a opinie na temat polityki wobec kobiet są mało zdecydowane.

Przemoc wobec kobiet

Na wstępie należy zdefiniować najważniejsze pojęcia związane z przemocą wobec kobiet. Według Konwencji o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej przemocą wobec kobiet są „wszelkie akty przemocy ze względu na płeć, które prowadzą lub mogą prowadzić do fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej szkody lub cierpienia kobiet, w tym również groźby takich aktów, sytuacje przymusu lub arbitralnego pozbawienia wolności, zarówno w życiu publicznym, jak i prywatnym. Przemoc wobec kobiet ze względu na płeć „oznacza przemoc skierowaną przeciwko kobiecie ze względu na jej płeć lub taką przemoc, która w szczególności dotyka kobiety”. Z kolei Przemoc domowa to „wszelkie akty fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej przemocy występujące w rodzinie lub gospodarstwie domowym lub pomiędzy byłymi lub obecnymi małżonkami lub partnerami, niezależnie od tego, czy sprawca i ofiara dzielą miejsce zamieszkania, czy też nie”.

Przemoc wobec kobiet, obejmująca przestępstwa wpływające w przeważającej mierze na kobiety, takie jak napaść na tle seksualnym, gwałt i przemoc domowa, to

naruszenie praw podstawowych kobiet, jeśli chodzi o ich godność, równość i dostęp do wymiaru sprawiedliwości. Skutki przemocy dotyczą nie tylko kobiet będących ofiarami, ale również ich rodzin, przyjaciół i całego społeczeństwa. Skłaniają one do krytycznej analizy sposobu reagowania przez społeczeństwo i państwo na takie złe traktowanie.

W Polsce ok. 800 tys. kobiet rocznie doświadcza przemocy, zaś około 150 Polek rocznie ginie w wyniku tzw. nieporozumień domowych. Skala przemocy wobec kobiet i dziewcząt jest w naszym kraju ogromna, ale próby wprowadzenia spójnego i skutecznego programu antyprzemocowego uwzględniającego największą grupę ofiar przemocy, jaką są kobiety, rozpoczęły się dopiero w 2015r. Według ostatnich badań na temat przemocy przeprowadzonych w 2014 roku wynika, że przynajmniej jednej formy przemocy od członka rodziny doświadczył co najmniej raz co trzeci Polak (36%). Każdej z form przemocy najczęściej doświadczają kobiety (Raport Przemoc wobec kobiet, 2014).

Czy w Pani małżeństwie zdążyło się, że współmałżonek (partner) uderzył Panią podczas kłótni?	Odpowiedzi kobiet pozostających w związkach małżeńskich lub partnerskich				
	2010 (N= 941)	2011 (N=946)	2012 (N= 414)	2013 (N= 577)	2014 (N=471)
	w procentach				
Tak, wiele razy	4	4	3	4	5
Tak, kilka, kilkanaście razy	5	5	4	3	4
Tak, jeden, dwa razy	8	8	5	7	6
Nie, nigdy się to nie zdarzyło	83	83	88	86	86

Tab. 1 Badanie sondażowe Agencji Praw Podstawowych UE nt. Przemocy wobec kobiet (Raport Przemoc wobec kobiet, 2014)

Jak wynika z raportu od lat 90. można zaobserwować postęp w zakresie tworzenia programów pomocy dla ofiar przemocy. Powstały kobiece organizacje pozarządowe oferujące kobietom, które doznały przemocy, różnorodne formy wsparcia, funkcjonują programy przeciw przemocy związane z lokalnymi agencjami przeciwdziałania alkoholizmowi. W 1995 roku podczas konferencji dotyczącej przemocy w rodzinie organizowanej przez PARPA, Parlamentarną Grupę Kobiet i pełnomocnika rządu ds. rodziny i kobiet, została uchwalona Polska deklaracja w sprawie przemocy w rodzinie. Wtedy też zrodził się pomysł przygotowania koncepcji programu „Bezpieczeństwo w rodzinie”. W jego

wyniku jeszcze w tym samym roku przy Instytucie Psychologii Zdrowia powstało Ogólnopolskie Pogotowie dla Ofiar Przemocy w Rodzinie „Niebieska Linia” i Studium Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. W 1998 roku opracowana przez Państwową Agencję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych procedura interwencji policji wobec przemocy w rodzinie „Niebieska Karta” została wprowadzona w życie. Do dziś, choć krytykowana zarówno przez policję, jak i niektóre organizacje, a także ekspertki/ów z tej dziedziny, jest jedną z najważniejszych procedur interwencji policji wobec przemocy w rodzinie, a także bazą danych dotyczących zjawiska przemocy w rodzinie, zaś dla kobiet-ofiar przemocy stanowi źródło wiedzy o tym, że przemoc jest przestępstwem ściganym przez prawo. W 2015r. Prezydent Polski ratyfikował konwencję Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej. Konwencja ma chronić kobiety przed wszelkimi formami przemocy oraz dyskryminacji; oparta jest na idei, że istnieje związek przemocy z nierównym traktowaniem, a walka ze stereotypami i dyskryminacją sprawiają, że przeciwdziałanie przemocy jest skuteczniejsze. Konwencja budzi liczne kontrowersje; jej przeciwnicy obawiają się, że uderzy w tradycyjnie rozumianą rodzinę, a także polską tradycję i religię.

Kobiety na rynku pracy

Aktywność zawodowa kobiet stała się zjawiskiem na skalę społeczną nie tak dawno temu, bo w latach 60. i 70. Wraz z przystąpieniem do Unii Europejskiej Polska musiała implementować prawodawstwo dotyczące zakazu dyskryminacji w zatrudnieniu. Jedną z fundamentalnych zasad polityki Unii Europejskiej jest przekonanie, że kobiety mają takie samo prawo do podejmowania pracy zawodowej i na takich samych warunkach jak mężczyźni. Badanie opinii publicznej z 1999 roku wykazało, że blisko 40% kobiet doświadczyło osobiście dyskryminacji, a jej miejscem jest najczęściej praca, a następnie dom rodzinny.

Dyskryminacja kobiet przejawia się już na etapie przyjmowania do pracy, kiedy to preferuje się męskich kandydatów; od kobiet wymaga się lepszego wykształcenia i wyższych kwalifikacji, kobietom zadaje się dodatkowe pytania o stan rodzinny, ciążę i niekiedy wymusza na nich składanie oświadczeń, że przez określony czas nie będą decydowały się na dziecko. Mniejsza liczba ofert pracy kierowanych bezpośrednio do kobiet oraz skłonność

pracodawców do zatrudniania mężczyzn powodują, że to kobiety dominują wśród osób długotrwale bezrobotnych. Innym przejawem dyskryminacji kobiet są wyraźne dysproporcje w zarobkach uzyskiwanych przez kobiety i mężczyzn, w tym także na tych samych stanowiskach. We wszystkich krajach Unii Europejskiej wciąż widoczne są różnice w płacach kobiet i mężczyzn, ale są one dzisiaj mniejsze niż piętnaście czy dwadzieścia lat temu. Relacje przeciętnych wynagrodzeń kobiet do przeciętnych wynagrodzeń mężczyzn kształtowały się w Polsce na poziomie 79% w 1989, 76% w 1995, 80% w 1998 i 82% w 20011 i 2014 roku. Dysproporcje w płacach są widoczne w każdej grupie zawodowej. Jeśli zaś analizować dysproporcje w płacach kobiet i mężczyzn według poziomu wykształcenia, to największa różnica występuje w przypadku wykształcenia wyższego.

Tab. 2 Relacja przeciętnego wynagrodzenia kobiet do przeciętnego wynagrodzenia mężczyzn według grup zawodowych, 2014 (w %)

Grupa zawodowa	Udział kobiet w ogólnej liczbie pracujących	Procent przeciętnego wynagrodzenia kobiet w stosunku do przeciętnego wynagrodzenia mężczyzn
Ogółem	44,8	82,2
Wyżsi urzędnicy i kierownicy	36,0	69,6
Specjaliści (w tym nauczyciele, lekarze)	64,0	74,9
Technicy i inny średni personel	54,3	79,8
Pracownicy biurowi	64,9	96,3
Pracownicy usług osobistych i sprzedawcy	65,5	84,1
Rolnicy, ogrodnicy, leśnicy, rybacy	44,8	87,0
Operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń	13,8	79,3
Pracownicy przy pracach prostych	55,6	84,9

Z danych statystycznych wynika, że stosunkowo najwięcej kobiet można spotkać na niższych i średnich szczeblach kierowania. W Polsce wśród ogółu kierowników kobiety stanowią obecnie 36% (dane dla 2008 roku), czyli więcej niż na początku transformacji, kiedy to udział ten wynosił niecałe 30 %. Przeciętna unijna to 33% (dane dla 2014 roku). Niemniej jednak na najwyższych szczeblach zarządzania, wśród dyrektorów generalnych i prezesów

firm, kobiet jest bardzo mało – od 2% w Polsce. Barię większego udziału kobiet w zarządzaniu są głównie społeczne uprzedzenia głoszące, że kobiety gorzej nadają się do sprawowania funkcji kierowniczych niż mężczyźni, bo są mniej dyspozycyjne z powodu obciążenia obowiązkami rodzinnymi, mają tendencję do opiekowania się, a nie delegowania zadań, są zbyt emocjonalne.

Problem mobbingu i molestowania seksualnego jest kwestią o której najtrudniej mówić wprost kobietom, którym rzeczywiście się on przydarza, choć oczywiście może mieć różny wymiar i skalę, przez co nie zawsze zostaje rozpoznany przez pracownice.

Przemoc wobec kobiet w Legnicy

Większość przypadków przemocy wobec kobiet ma miejsce w rodzinie. Z danych uzyskanych od członków Zespołu Interdyscyplinarnego ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie działającego przy Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Legnicy wynika, iż w ponad 90% przypadków przemocy w rodzinie sprawcami tego przestępstwa są mężczyźni, a ofiarami kobiety. Od stycznia do grudnia 2015r. do zespołu interdyscyplinarnego wpłynęły 253 „Niebieskie Karty-A” założone przez:

- policję – 222,
- pomoc społeczną – 22,
- oświatę - 5,
- MKRPA – 1,
- służbę zdrowia - 3.

247 Niebieskich Kart założonych było przez kobiety jako ofiary przemocy domowej.

Podczas dyskusji prowadzonej w trakcie warsztatów dla instytucji zorganizowanych w ramach projektu przedstawiciele MOPS, policji, prokuratury wyłonili obraz złego traktowania doświadczanego na szeroką skalę przez wiele legnickich kobiet, które w większości przypadków nie zgłaszają tego odpowiednim instytucjom. Na przykład wiele kobiet doświadczyło przemocy seksualnej od czasu ukończenia 15. roku życia, a także przemocy fizycznej lub seksualnej ze strony aktualnego lub byłego partnera. Dla zobrazowania problemu należy jednak zaznaczyć, że bardzo mały odsetek kobiet (11 %) zgłosiło policji doświadczony przez nie najpoważniejszy przypadek przemocy w rodzinie,

natomiast znikoma ilość kobiet najpoważniejszy przypadek przemocy pozadomowej zdecydowało się zgłosić policji (4 kobiety).

Jak wynika z dyskusji, według legnickich instytucji publicznych działających na rzecz przeciwdziałania przemocy wobec kobiet kobiety najczęściej padają ofiarą przemocy domowej - doświadcza jej od 12% do 15% kobiet po ukończeniu piętnastego roku życia. Drugą pod względem liczebności formą przemocy jakiej doświadczają legnickie kobiety jest przemoc psychiczna (31%). Rzadziej kobiety doświadczają przemocy ekonomicznej (8%).

W ponad 90 % przypadków kobiety doświadczają przemocy ze strony partnera życiowego.

Formy przemocy, jakich doświadczają legnickie kobiety:

- rzucanie przedmiotami – 45 %
- popychanie – 63 %
- poszturchiwanie – 42 %
- uderzanie pięścią, bicie, kopanie – 19 %
- przemoc na tle seksualnym – 29 %
- obrazy i obelgi słowne 76 %
- przemoc na tle ekonomicznym- 8 %.

Specyfika i skala problemu przemocy wobec kobiet powoduje, że szybka i skuteczna pomoc ofiarom zależy przede wszystkim od jasnych procedur i jakości współpracy między instytucjami i organizacjami zajmującymi się tą tematyką. W praktyce bardzo ważna jest właściwa koordynacja działań wszystkich organizacji i instytucji zaangażowanych w niesienie pomocy ofiarom przemocy, dlatego zapewnienie trwałej i silnej współpracy pomiędzy instytucjami jest kluczowe.

Metodologia badań

Przejawy dyskryminacji oraz przemocy wobec legnickich kobiet zostały zbadane w trakcie spotkań z kobietami- beneficjentkami projektu, które stanowiły jeden z elementów działań doradczych i adwokackich.

Badania zostały przeprowadzone metodą sondażu diagnostycznego przy użyciu techniki wywiadu kwestionariuszowego. Na ich potrzebę opracowano narzędzie badawcze w postaci kwestionariusza ankiety, który został przekazany beneficjentkom projektu do

wypełnienia. Grupę badawczą stanowiły 102 kobiety, które skorzystały z 144 godzin bezpłatnego doradztwa oraz 72 godzin działań adwokata.

Należy podkreślić, iż w niektórych przypadkach ta sama beneficjentka z uwagi na mnogość problemów prawnych lub „napiętą” sytuację domową, zawodową korzystała z doradztwa więcej niż jeden raz. Z doradztwa skorzystali również przedsiębiorcy w liczbie 6 podmiotów prawa. Przedsiębiorcy korzystali z doradztwa i czynności adwokata przede wszystkim w zakresie równouprawnienia kobiet zatrudnianych w ich przedsiębiorstwach. Czynności polegały na analizowaniu wewnętrznych przepisów przedsiębiorców lub tworzeniu aktów oraz umów, których podmiotem były pracownicy kobiety. Konsultowano problematykę prawa pracy, jak i umów cywilnoprawnych.

Wśród kobiet korzystających z doradztwa (obserwacje prowadzących czynności) nie sposób było wyróżnić przedziału wiekowego kobiet, które nie korzystały z niego. Były wśród nich kobiety po dwudziestym roku życia, te w średnim wieku, jak i emerytalnym. Należy jednak wskazać, że młode kobiety (przedział wiekowy 20-30 lat) stanowiły mniej niż 20% beneficjentów. Kobiety w wieku średnim stanowiły ok.60% (przedział wiekowy 30-60 lat) korzystających, zaś w wieku emerytalnym ok 20% (przedział wiekowy powyżej 60 lat). Wszystkie kobiety zamieszkiwały teren miasta Legnica, również przedsiębiorcy korzystający z działań mieli siedziby w mieście Legnica, z jednym wyjątkiem - siedziba mieściła się w Prochowicach, powiat legnicki, jednakże faktyczna działalność gospodarcza była prowadzona na obszarze Legnicy.

Wywiad prowadzony w czasie doradztwa pozwolił określić również poziom wykształcenia beneficjentek- ofiar przemocy lub dyskryminacji. 90% kobiet posiadało wykształcenie podstawowe lub średnie, a tylko 10% wyższe.

Wśród beneficjentek projektu dominowała trudna sytuacja finansowa. Wskazać należy, że ponad 90% kobiet uzyskiwało dochody poniżej średniej krajowej, pozostałe 10% osiągało dochody na poziomie tej kwoty lub wyższe. Wynika z tego, iż największe zapotrzebowanie na bezpłatne doradztwo prawne i czynności adwokata istnieje wśród kobiet osiągających niskie dochody.

Za czynniki sprzyjające przemocy domowej uznać należy również alkoholizm partnerów. Niejednokrotnie bywało, że przestępne działania partnera życiowego kobiety wywoływały u niej stres i „ucieczkę” w alkoholizm. Należy wskazać, na tle obserwacji

poczynionych w czasie doradztwa, że wśród kobiet dotkniętych przemocą domową, aż w 30% przypadków alkoholizm partnera prowadził do rozkładu pożycia i konfliktów rodzinnych. Kobiety korzystające z doradztwa i działań pozostawały w głównej mierze w związkach małżeńskich. Problematyczna sytuacja pojawiała się również w konkubinacie. W czasie doradztwa zdarzały się również przypadki szeroko rozumianej przemocy nie związanej z pożyciem. Szacując te wartości można podać ich wzajemny stosunek jako 65%, 30%, 5% (przy szacowaniu przemocy fizycznej i psychicznej).

Problematyka doradztwa dotyczyła również sytuacji dzieci stron. Ze wstępnych obliczeń należy wskazać, że kobiety korzystające z doradztwa lub działań adwokata w 80 % posiadały dzieci. W przeważającej mierze, bo ponad 60% (z racji przedziału wiekowego beneficjentek) były to dzieci dorosłe i nie obejmowane przedmiotem zapytań. Pozostałe 40% przypadków to dzieci małoletnie, których sytuacja prawna dotyczyła analizy prawnej.

Biorąc pod uwagę tematykę doradztwa można wyróżnić sprawy z zakresu prawa administracyjnego, cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego oraz karnego. Za dominujące należy jednak uznać sprawy karne w kierunku popełnienia przestępstwa z udziałem przemocy, usunięcie sprawcy przemocy domowej z domu przy użyciu środków administracyjnych, cywilnych i karnych oraz sprawy rodzinne i opiekuńcze, tj. rozwód, alimenty władza rodzicielska oraz podział majątku dorobkowego.

Pod względem częstotliwości poruszanej tematyki w czasie doradztwa można wskazać na (wielokrotnie poruszana różna tematyka (ilość spraw)):

1. winę w rozwodzie i zasady jej orzekania – 43
2. przebieg sprawy karnej – 32
3. podział majątku dorobkowego – 30
4. alimenty – 28
5. eksmisja sprawcy przemocy – 17
6. naruszanie praw pracownika – 16
7. władza rodzicielska – 12
8. ubezwłasnowolnienie sprawcy przemocy, przymusowe leczenie przeciwalkoholowe – 3
9. łożenie na wspólne potrzeby rodziny – 1
10. utrudnianie kontaktów z dzieckiem – 1

Działania adwokata dotyczyły (ilość spraw):

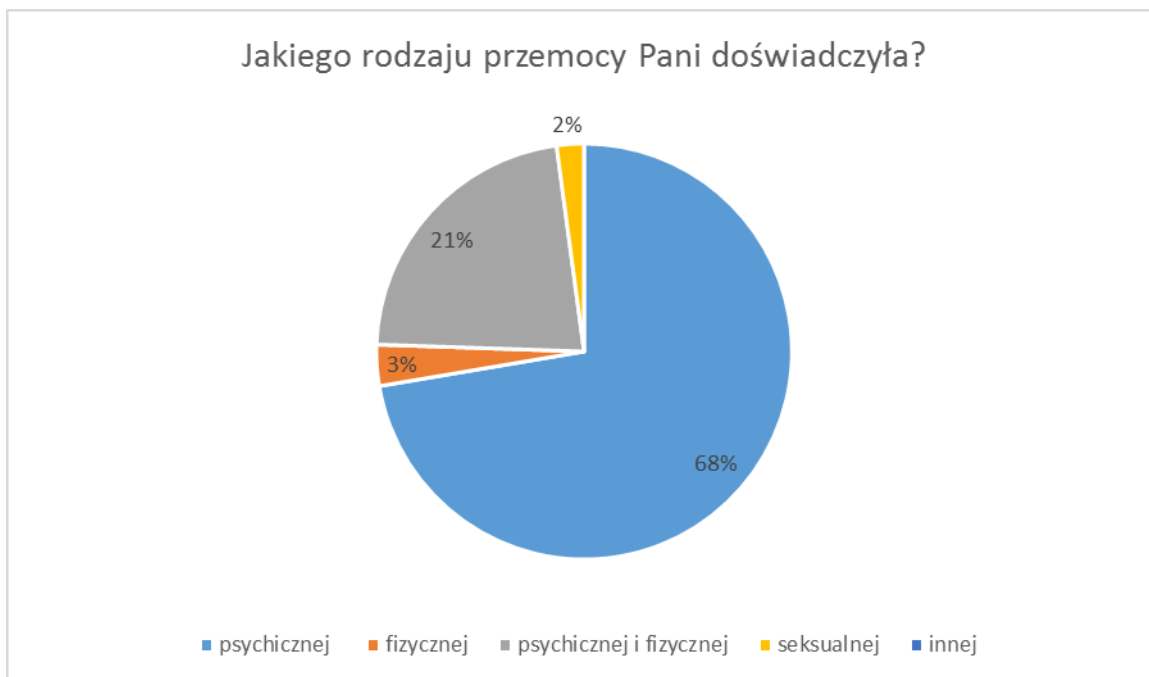
1. uczestnictwa w rozprawie – 4
2. sporządzenia pisma procesowego – 12
3. uczestnictwa w przesłuchaniu – 3
4. przygotowania i analizy dokumentów – 21
5. kontakt ze stronami lub osobami trzecimi związanymi z ich sprawą – 2
6. zapoznania się ze sprawami, omówienia z beneficjentem, omówienie dowodów – 10

Analiza ankiet

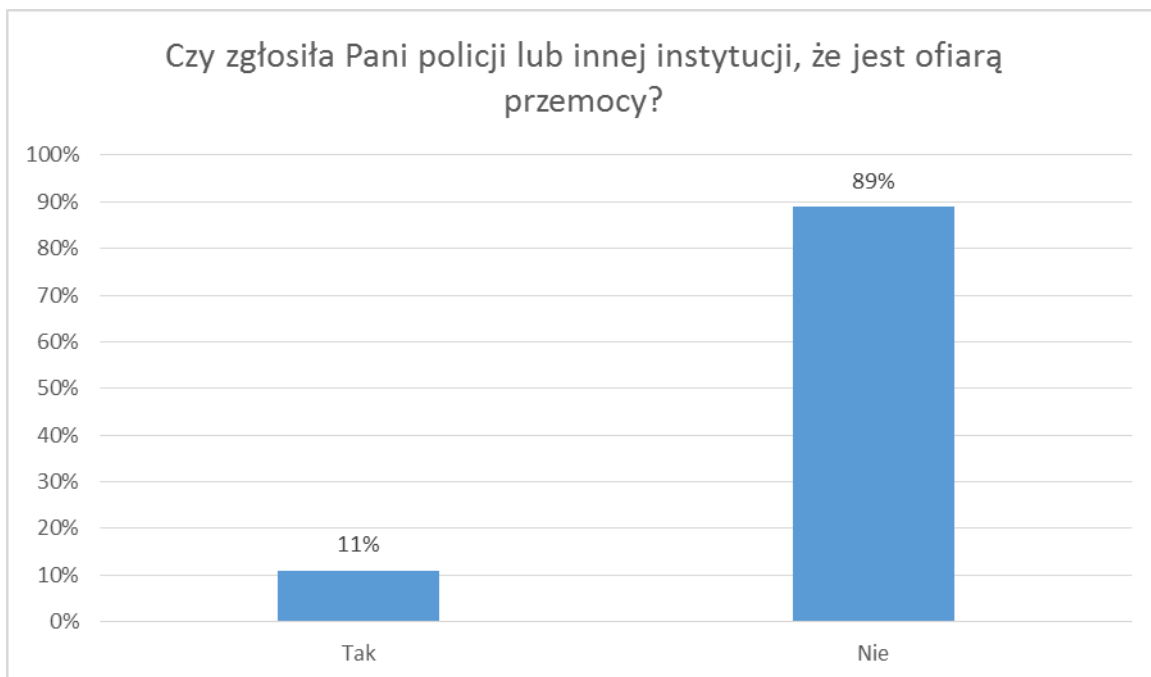
Z analizy ankiet wypełnianych każdorazowo przez osoby korzystające z doradztwa wynika, iż większość spraw, z którymi beneficjenci zwracali się do adwokata świadczącego doradztwo dotyczyła przemocy domowej 75%, dyskryminacji lub przemocy w pracy doświadczyło 18% ankietowanych.

Aż w 68% przypadków przemoc miała charakter psychiczny, 3% przypadków to przemoc fizyczna, wyżej zdefiniowana przemoc domowa często miała wymiar zarówno psychiczny jak i fizyczny 21%, 2% to przypadki przemocy seksualnej. Inne rodzaje przemocy to 6% wszystkich wskazań.

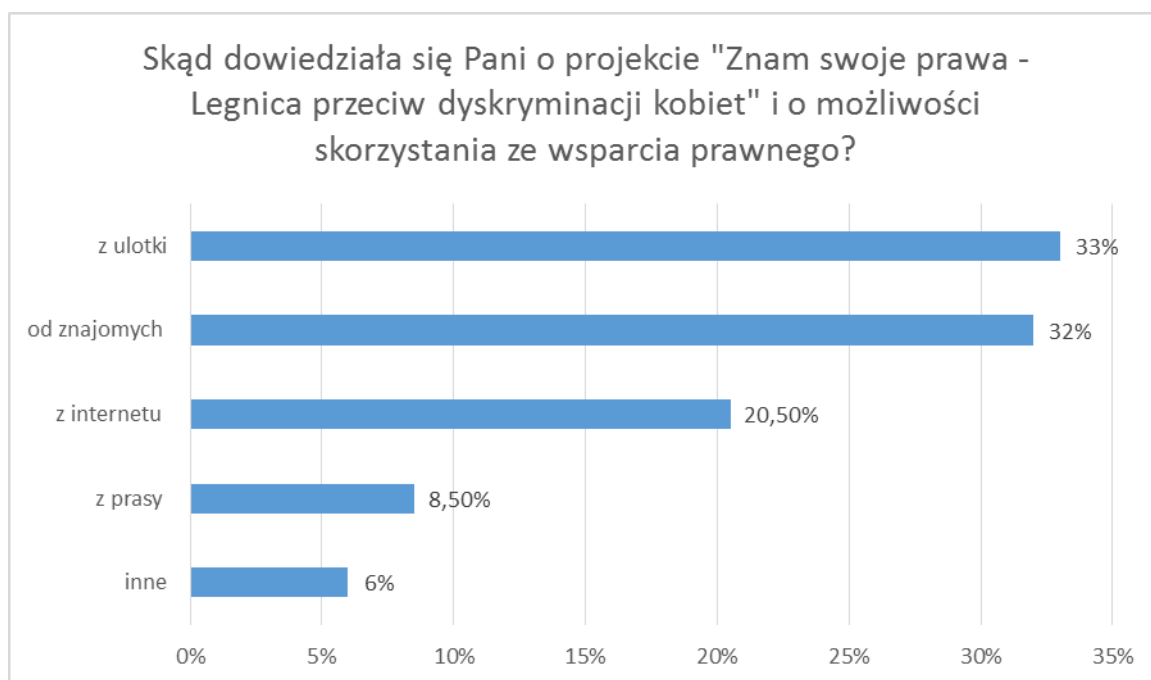

Analiza ankiet wskazuje, iż aż w 89% przypadków kobiety nie zgłaszały przypadków przemocy lub naruszeń w obrębie stosunku pracy do organów ścigania lub innych instytucji publicznych, wśród przyczyn takiego stanu rzeczy najczęściej wymieniano: wstyd, obawę, brak wiary w udzieloną pomoc, strach przed zwolnieniem z pracy, część ankietowanych (ok. 16%) nie potrafiła wskazać powodu. 11% kobiet wskazało, iż, zgłosiły zdarzenia z ich udziałem organom ścigania lub innym instytucjom, dotyczy to spraw stricte karnych, jak i z pogranicza prawa pracy. Wśród najczęściej wymienianych były: policja, MOPS, sąd, lekarz psychiatra.

W 95% przypadków kobiety podały, iż nie korzystały wcześniej z żadnej formy wsparcia wynikającej z faktu bycia ofiarą przemocy. Jedynie 5% ankietowanych wskazało, iż korzystało wcześniej ze wsparcia psychologicznego, psychiatrycznego, prawnego, lub zgłaszało potrzebę udzielenia im pomocy do MOPS-u lub na policję. Jednak w przypadkach tych ww. pomoc okazała się być niewystarczająca.

Ankietowani beneficjenci uzyskiwali wiedzę o możliwości skorzystania ze wsparcia z różnych źródeł.

Analiza ankiet wskazuje, iż zaplanowana w projekcie kompleksowa kampania informacyjna – ulotki, teksty prasowe i internetowe, strona i profil Facebook projektu osiągnęła zaplanowany rezultat. Inne: audycja radiowa, terapeuta, MOPS, biblioteka publiczna, urząd.

Wyniki i rekomendacje z przeprowadzonych badań

W czasie prowadzonych warsztatów dla legnickich instytucji publicznych dyskutowano nad rozwiązaniami, które mogłyby przyczynić się do większej i pełniejszej ochrony prawnej kobiet. Zwrócono uwagę na dwie zasadnicze bariery, tj. relacje urzędnicze, oraz braki w rozwiązaniach instytucjonalnych i prawnych. Pierwsza z nich polegała na braku wzajemnych kontaktów pomiędzy pracownikami różnych instytucji stale zajmujących się problematyką przemocy wobec kobiet. Urzędnicy podkreślali, że wzajemne kontakty oraz wiedza dotycząca ich kompetencji i możliwości instytucjonalnych w wielu przypadkach ułatwiłaby podjęcie szybkiej decyzji co do rodzaju i formy pomocy.

Z kolei do problemów instytucji prawnych należy wskazać na zapisy Ustawy z dnia z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie oraz rozporządzenia z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskiej Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”. Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie w art.11a przewidziała tryb usuwania sprawcy przemocy w rodzinie ze wspólnie zajmowanego z ofiarą mieszkania.

Do trafnych stron regulacji należy brak stosowania przepisów o eksmisji, w szczególności potrzeby zapewniania lokalu zastępczego, wysokość wpisu sądowego, który wnosi jedynie 40 zł. oraz natychmiastowa wykonalność postanowienia merytorycznego. Do słaby stron przepisu w kontekście prowadzonych postępowań sądowych należy zaliczyć fakultatywność wyznaczenia w terminie 1 miesiąca od dnia złożenia wniosku rozprawy sądowej. W praktyce oznacza to, że sprawa nigdy nie kończy się na pierwszej rozprawie. Sąd zaś nie ma prawnego obowiązku jej wyznaczenia w terminie 1 miesiąca od złożenia wniosku na biurze podawczym lub nadania go na adres sądu za pośrednictwem operatora pocztowego. Taka wykładania wynika jednoznacznie z zapisu ustawy i posłużenia się sformułowaniem „powinna odbyć się”. W praktyce pierwsza rozprawa wyznaczana jest w terminie 1 miesiąca od dnia złożenia wniosku lub po nim. Po niej zaś wyznaczane są kolejne rozprawy. Oczywiście doktryna prawa cywilnego procesowego posługuje się pojęciem ciągłości i jedności rozprawy. Takie rozumienie przepisu prowadziło do wniosku, że sąd powinien zakończyć rozprawę przed upływem miesiąca. Teoretyczne rozważania i praktyka sądową zderzają się tu w sposób negatywny dla wnioskodawcy. W tym czasie sprawca przemocy może skutecznie wpływać na kobietę i starać się zmusić ją do cofnięcia wniosku. W tym czasie wnioskodawca i uczestnik postępowania nadal ze sobą zamieszkują. Ważnym narzędziem do szybkiego prowadzenia postępowania nieprocesowego byłoby wprowadzenie obowiązku prekluzji dowodowej, czyli nałożenia na strony zobowiązania przedstawienia sądowi wszystkich wniosków dowodowych już w treści wniosku o usunięcie sprawcy przemocy i w treści odpowiedzi sprawcy przemocy na wniosek, pod rygorem ich późniejszego pominięcia jako spóźnionych. Wówczas mielibyśmy sytuację, w której kobieta składa wniosek, sprawca przemocy dowiaduje się o nim, tak jak ma to miejsce obecnie, ale rozprawa jest wyznaczana w terminie 1 miesiąca, a po jej przeprowadzeniu sąd musiałby wydać postanowienie merytoryczne w sprawie. Patrząc od strony obaw jakie zgłaszały kobiety odnośnie tego środka ochrony prawnej to właśnie owy upływ czasu stanowił dla nich największe obciążenie psychiczne w podjęciu decyzji o skierowaniu sprawy do sądu.

W rozporządzeniu z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskiej Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” napotykamy szereg przepisów, które nie przystają do założenia szybkiej i trafnej reakcji organów państwa w przypadku podejrzenia lub stwierdzenia przemocy rodzinnej. Krytycznie należy odnieść się do następujących regulacji tego aktu prawnego. §2 pkt 3 zakłada oczekiwanie na ofiarę przemocy w celu

wypełnienia karty. Przepis o tyle chybiony, gdyż urzędnik może mieć wiedzę o przemoc domowej z innych źródeł niż tylko od samego pokrzywdzonego. Jeśli założeniem państwa jest eliminowanie takich zachowań z życia rodzinnego to winno to być uniezależniane od samej woli pokrzywdzonego. Co więcej mogą mieć miejsce sytuacje kiedy pokrzywdzonego z przyczyn obiektywnych nie ma w miejscu zamieszkania, gdyż uciekł przed sprawcą przemocy. W takich sytuacjach ustawodawca winien zostawić więcej swobody wyspecjalizowanym urzędnikom w podejmowanych działaniach. §8 pkt 4 posługuje się pojęciem nieostrym – dziecka, jako osoby, której nie zaprasza się na posiedzenie zespołu interdyscyplinarnego. W tym miejscu należało się posłużyć dodatkowym kryterium dojrzałości psychicznej lub możliwości rozpytania takiego dziecka z udziałem psychologa jak przewiduje to, np. kodeks postępowania karnego. Przecież może zdarzyć się, że świadkiem przemocy domowej będzie dziewczyna mająca ukończone 17 lat, która w zasadzie po uzyskaniu zgody sądu rodzinnego mogłaby zawrzeć związek małżeński i być osobą pełnoletnią. Chodzi o to, że taka osoba choć w rozumieniu przepisów prawa cywilnego jest osobą małoletnią, a w rozumieniu prawa karnego osobą ponoszącą odpowiedzialność karną (dorosłą) ma taki stopień dojrzałości, że mogłaby przekazać szereg informacji na temat przemocy domowej. §8 pkt 6 rozporządzenia jest wręcz absurdalny, gdyż wymaga wypełniania „Niebieskiej karty” w obecności osoby podejrzewanej o stosowanie przemocy. Problem w tym, że ustawodawca nie zapewnił urzędnikom żadnych środków prawnych obecności takiej osoby, np. przymusowego sprowadzenia, czy zatrzymania. Rozporządzenie nie odsyła w tym zakresie do kodeksu postępowania karnego i przepisów o przymusowym sprowadzeniu, czy zatrzymaniu. W praktyce bardzo często zdarza się że sprawca przemocy nie stawia się na posiedzenie zespołu do złożenia wyjaśnień. §11 rozporządzenia nakłada na pracownika socjalnego szereg zadań. W czasie szkolenia pracownicy socjalni uskarżali się na nadmiar obowiązków służbowych. Wskazywali, że nie są szkoleni w zakresie przeciwdziałania przemocy oraz nie otrzymują dodatkowego wynagrodzenia za uczestnictwo w grupach roboczych, czy zespole interdyscyplinarnym. Wskazywali, że nadmiar przydzielonych im obowiązków zawodowych nie pozwala na dokładne realizowanie spraw związanych z przeciwdziałaniem przemocy wobec kobiet. Podnoszono, że rozwiązaniem bardziej skutecznym byłoby stworzenie specjalnej komórki pracowników socjalnych zajmujących się problemem przemocy domowej. Na tej kanwie padły również argumenty, że niebieskich kart praktycznie nie wypełnia personel medyczny, zaś funkcjonariuszom policji zdarza się je wypełniać nader pochopnie (w

przypadkach kiedy przemoc nie miała charakteru powtarzającego się lub nie została w żaden sposób zweryfikowana), co kreuje dodatkową pracę pracownika socjalnego. §11 pkt 5 przewiduje słuszny zapis o rozmowach pouczających ze sprawcą przemocy na temat konsekwencji prawnych. Biorąc pod uwagę środowiska, w jakich dochodzi do przemocy argument uczestniczących w szkoleniu pracowników socjalnych – same kobiety – o obawach o własne zdrowie był zasadny. W przekonaniu sporządzających raport zasadnym byłoby zobligowanie dzielnicowego do uczestnictwa w takich rozmowach. Zapewne nabywałby większej wiedzy o sytuacji rodzinnej, ale i sprawca przemocy miałby większy respekt oraz obawę przed ujawnieniem dalszych zachowań przemocowych. §14 nakłada obowiązek udzielania porad prawnych oraz wydania nieodpłatnego zaświadczenia lekarskiego. Okazało się że wiedza pracowników socjalnych na temat instytucji prawnych – prawa cywilnego, karnego i administracyjnego – które mogłyby mieć zastosowanie wobec kobiety dotkniętej przemocą jest niewielka. Personel medyczny zaś nie wie lub nie chce wiedzieć, że w przypadku przemocy domowej lekarz winien nieodpłatnie wystawić stosowne zaświadczenie. §17 pkt 4 ma charakter „pustego” zapisu. Z doświadczeń realizatorów projektu wynika, że alkoholizm jest czynnikiem sprzyjającym przemocy domowej. Ustawa o wychowywaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi nie przewiduje przymusowego trybu leczenia. Dopóki ustawodawca nie zmieni tego faktu dopóty przepis §17 pkt 4 w/w rozporządzenia nie będzie miał żadnego znaczenia prawnego, a jedynie będzie przysparzał pracy zespołowi interdyscyplinarnemu. Na taki wniosek wpływa zgoda uczestniczących w szkoleniu, co do tego że praktycznie w bardzo niewielki odsetek osób kierowanych na leczenie podejmuje.

Analiza wspomnianych problemów prawnych uzasadnia przekonanie o potrzebie ich zmiany. Uczynić to mogą jedynie organy władzy ustawodawczej i wykonawczej RP. Należy w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie zagwarantować rozpoznanie sprawy w I instancji w terminie 1 miesiąca oraz nałożyć na wnioskodawcę i uczestnika rygor prekluzji dowodowej. W rozporządzeniu w sprawie procedury „Niebieskiej Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” należy: a) umożliwić wprowadzenie trybu niebieskiej karty od woli pokrzywdzonego, b) przewidzieć możliwość przepytania dziecka z udziałem psychologa w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt urzędników i stron (lustro weneckie), c) przypisać uprawnienia komisji interdyscyplinarnej do wydawania zarządzeń o przymusowym sprowadzeniu sprawcy przemocy oraz trybowi odwołania się przez niego do sądu w takim przypadku, d) wyodrębnić pracowników socjalnych dedykowanych tylko do walki z

przemocą rodzinną, e) zapewnienie dzielnicowego w czasie wizyt pracownika socjalnego i rozmów ze sprawcą przemocy f) nowelizację Ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie w kierunku przymusowego leczenia i braku możliwości jego przerwania w sytuacji orzeczenia tego środka przez sąd na wniosek właściwej komisji, która powzięła wiedzę od zespołu interdyscyplinarnego o przemocy domowej na tle alkoholowym.

Absolutnie niewystarczająca jest wiedza kobiet na temat środków prawnych jakie przysługują im w przypadku stania się ofiarą przemocy lub dyskryminacji. W tym zakresie większy nacisk na szerzenie tej świadomości winny położyć instytucje państwa i samorządu terytorialnego.

Wiedza pracowników socjalnych uzasadnia potrzebę intensywnego szkolenia. Niektórzy przedstawiciele służb, wchodzący w skład zespołów interdyscyplinarnych mają braki w wiedzy dotyczącej procedur i przepisów prawnych związanych z udzielaniem pomocy kobietom. Stanowi to istotny problem, zwłaszcza w kontekście relatywnie niewielkiej liczby ofiar, które decydują się na zgłoszenie faktu przemocy. Oznacza to, że w wielu przypadkach, mimo stwierdzenia stosowania przemocy ze względu na płeć lub przemocy domowej, funkcjonariusze służb nie podejmują działań niezbędnych dla wszczęcia postępowania karnego. Nie posiadają również wiedzy na temat tego, że ofiara może dochodzić swoich praw w procedurze cywilnej, która jest znacznie krótsza i tańsza niż postępowanie karne. W skali Legnicy niezbędne jest skonsolidowanie środowisk zawodowych mających styczność z kobietami dotkniętymi przemocą i stworzenie rozwiązań szybkiego kontaktu pomiędzy nimi.

Nierówne traktowanie pracowników kobiet i mężczyzn wymaga kampanii informacyjnej równouprawnienia w zatrudnieniu. Należałoby rozważyć poszerzenie tej wiedzy, np. przez akcję promocyjną prowadzoną w czasie szkoleń w większych zakładach pracy z udziałem pracowników PIP.

Istotną kwestią jest również brak osób na poziomie instytucji, które wyspecjalizowane byłyby w kontaktach z kobietami starszymi i niepełnosprawnymi jako ofiarami przemocy. Brak jest takiej fachowej pomocy prawnej i psychologicznej. Z tego powodu kobiety starsze i kobiety z niepełnosprawnościami częściej niż inne kobiety podlegają ryzyku przemocy, naruszania ich nietykalności osobistej, znieważania, opuszczenia lub zaniedbywania, znęcania się i wykorzystywania w środowisku rodzinnym i poza nim.

Przeciwdziałać należy na różnych płaszczyznach, poczynając od organów władzy publicznej, instytucji i organizacji powołanych do zwalczania i zapobiegania przemocy, a skończywszy na społeczeństwie poprzez szeroką edukację antyprzemocową i walkę ze stereotypami, pokazanie wagi problemu jakim jest dyskryminacja i przemoc wobec kobiet. Ważna jest współpraca różnych instytucji oraz osób prywatnych, tworzenie koalicji przeciw przemocy, tworzenie sieci wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, w skład których wchodzi lokalni partnerzy. Dzięki temu osoby doświadczające przemocy mają możliwość szybszego i efektywniejszego skorzystania z pomocy m.in.:

- W placówkach MOPS i innych instytucji powinni być dostępni psycholodzy w celu zapewnienia kompleksowego wsparcia ofiar przemocy. Rekomenduje się nawiązanie współpracy pomiędzy MOPS a poradnią psychologiczną.
- Włączenie do stałej współpracy służb mundurowych, przede wszystkim policji, której należy powierzyć kluczową rolę w realizacji procedury Niebieskich Kart.
- Nawiązanie stałej i trwałej współpracy pomiędzy instytucjami publicznymi a organizacjami pozarządowymi, specjalizującymi się w ochronie praw kobiet, zlecanie im zadań publicznych, jak monitoring, wsparcie psychologiczne i prawne dla ofiar przemocy.
- Opracowanie przez wielosektorowe zespoły interdyscyplinarne i grupy robocze złożone z przedstawicieli instytucji, organizacji pozarządowych planu pomocy w indywidualnych przypadkach przemocy.
- Zapewnienie narzędzi wsparcia w postaci szkoleń wspólnych dla instytucji zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy, a także spotkań roboczych w celu wymiany informacji, procedur i dobrych praktyk.
- uproszczenie i uelastycznienie procedury Niebieskich Kart, w tym formularzy NK, wyłączenie czynności i działań dublujących się oraz precyzyjne określenie zadań podmiotów uczestniczących w zespołach interdyscyplinarnych, ze szczególnym uwzględnieniem zapewnienia przez nie wsparcia dla działań Policji.

Literatura

1. Centrum badania opinii społecznej, Kobiety w społeczeństwie – równouprawnienie czy dyskryminacja. Warszawa, 2014.
2. Badanie sondażowe Agencji Praw Podstawowych UE nt. Przemocy wobec kobiet, Raport Przemoc wobec kobiet, Luksemburg 2014.